

Strašna peć kod Savra na Dugom otoku

Tihomir Kovačević - Tih

Strašna peć na Dugom otoku sigurno je bila poznata još našim precima tijekom dugog vremenskog razdoblja. Bila im je utočište pred nevremenom, neprijateljem i divljim zvijerima, a u ljetnim sušnim mjesecima iz nje bi koristili vodu nakapnicu za piće.

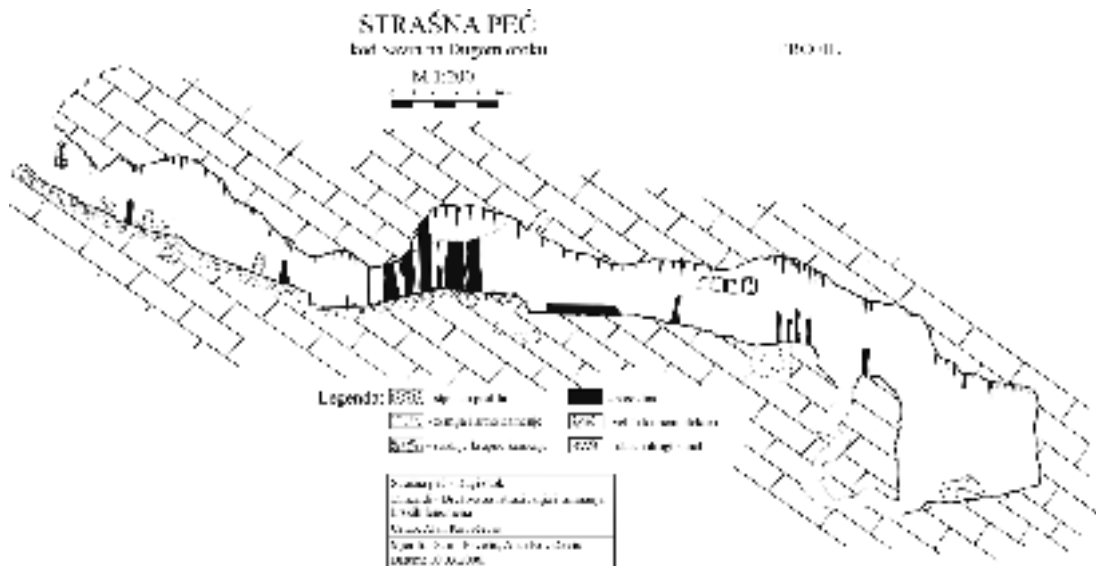
Strašna peć po prvi puta se spominje još u 19. stoljeću, davne 1898. godine u zadarskom listu »IL DALMATA«. Nekoliko godina poslije, 1904., dr. Luka Jelić špilju opisuje u »Illustrierte Österreichische Riviera - Zeitung« u Trstu. Članak je uspio pobuditi veliko zanimanje kod turista, što je rezultiralo povećanim zanimanjem i velikom posjetom špilji u to vrijeme. O špilji piše i Dragutin Hirc u knjizi »Prirodni zemljopis Hrvatske« 1905. godine. U kratkom opisu špilje kaže da je ta špilja divlja i strašne romantike.

Godine 1930. dr. Josip Poljak u sklopu svojih prirodoslovnih istraživanja tadašnje Kraljevine istražuje i geomorfologiju Dugog otoka. Istražuje niz špilja, između ostalog i Strašnu peć. O špiljama otoka zaključuje da pripadaju tipičnom reljefu dinarskog holokrša, ali da nisu morfološki razvijene poput onih na kontinentu. Razlog tome je sveopći nedostatak nadzemne i podzemne hidrografije. Za Strašnu peć kaže da je jedina tipska špilja sa svim razvijenim špiljskim oblicima, dok su špilje Luka, Vlaka i Golubinka obične potkapine neznatnih dimenzija. Po Poljakovu zaključku, današnji ulaz u špilju nije bio oduvijek takav, nego je naknadno otkopan, a to se vidi po lijepo razvijenim sigama u lijevom dijelu ulaza, koje su mogle nastati samo ako je veza s površinom bila mala i uska. Posebnu pažnju pridaje impozantnim stupovima koji gotovo na sredini velike prve dvorane kao

da pridržavaju cjelokupni strop. Ne može a da ne izrazi divljenje prema lijepim sigastim naku-pinama, koje u zajednici sa sigastim prevlakama na stjenkama špilje čine fantastičnu sliku, pogotovo zbog danjeg prigušenog svjetla koje dopire duboko u unutrašnjost špilje i stvara gotovo nestvarnu sliku.

Akademik Mirko Malez, koji je na otoku boravio 1953. godine, sa svojim se »gusarima« (kako je zvao otočane koji su mu pomagali prilikom istraživanja) uputio u Strašnu peć. U ono vrijeme išlo se samo na vesla i dug je bio put od Velikog Iža do Dugog otoka. Tek tu počinje pravi uspon jer na tom mjestu, gdje je otok viši od 200 metara, treba ga prijeći i doći na suprotnu, jugoistočnu stranu, jer se »Strašna« nalazi na strani »kulfa«, tj. otvorenog mora. Po Malezu špilja je nastala u dobro uslojenom rudistnom vapnencu gornje krede. Debljina slojeva iznosi dva metra, a padaju prema sjever - sjeveroistoku.

Otvor špilje je golem, širina mu je preko šest a visina preko četiri metra. I akademik Malez nalazi da je ulaz umjetno otkopan, upravo zbog stupova i debelih sig na početku špilje, koje tu ne bi mogle nastati. Prilikom istraživanja vanjska je temperatura toga srpanjskog dana bila 35 stupnjeva Celziusovih, u špilji u koridoru između sigastih kolona 12, a na dnu ponikvastog dijela špilje deset stupnjeva. Po većoj količini guana (izmeta) na tlu špilje može se zaključiti da ondje obitava i gnijezdi se veći broj divljih golubova. Od ostale faune primijećeni su samo insekti u prvom ulaznom dijelu špilje, i to sovi-ce, a u tamnijem dijelu samo pauci. Svoj članak Strašnoj peći Malez završava riječima: »Bilo je

dosta kasno popodne kada smo završili rad u špilji. Izmoreni, odmarali smo se i grijali na suncu pred špiljom, pa smo tek sada vidjeli kako smo izgledali. Bili smo blatni, zmazani, a i krvavi, jer smo se prilikom provlačenja i puzanja ogrebli o kamene blokove i sige. No nije nam bilo žao, bili smo opojeni ljepotama što smo ih u njoj vidjeli, upoznali smo harmoniju stvaranja

prirode, a upoznali smo konačno da je uistinu »strašna«.

Potrebno je posebno istaknuti povijesnu činjenicu da su članovi Planinarskog i turističkog društva »Liburnija«, kako piše Lavoslav Golf u prigodnoj brošuri iz 1929. godine, uložili mnogo rada i truda, te uz dogovor sa žiteljima sela Savra uzeli Strašnu peć pod svoju

Ulaz prije urejenja - zarastao u mlječiku

foto: Tihomir Kovačević

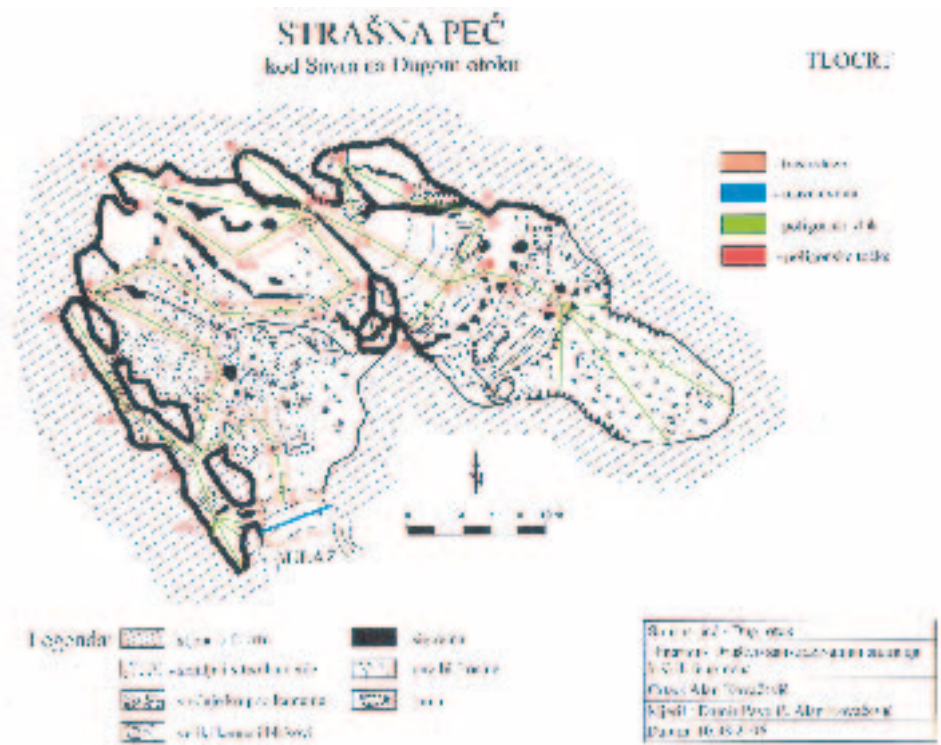
skrb. Tada su špilju zatvorili željeznim vratima kako bi se sačuvala od slučajnih i nedobro namjernih prolaznika. U špilji je uređena staza, izgrađeni su mostići s grubo obranimi gotovo do njenoga dna. Za rasvjetu su služili fenjeri dobiveni od grada Zadra, a bili su smješteni na odgovarajuća mjesta. Do špilje su bili uređeni prilazni putovi i s mora i sa strane brijega. Prvi veliki izlet članova društva u špilju bio je 1900. godine s parobrodom »Pola«. Kako piše u brošuri: »...izlet je uspio izvanredno. Izletnici su bili oduševljeni i iznenađeni gledajući ovaj posve novi podzemni raj sa svojim orijaškim tvořevinama i figurama«.

Nekih posebnih predanja o špilji nema. Zna se da su na ulazni dio zalazili samo pastiri, ne ulazeći u dubinu špilje, jer su se bojali duhova i demona koji su, vjerovalo se, tamo obitali. Postoji priča o gospodinu P. Rolliju, koji je prilikom jednoga svog istraživanja na dnu špilje pronašao ljudsku nadlakticu. Odmah se otokom proširilo kazivanje da su Savrani u ponor špilje bacali nekrštenu djecu, a drugi su tvrdili da u njoj stanuju »peterošćići« – možda od tog vremena i naziv Strašna peč. Kao značajniji događaj

u »turističkom životu Strašne« može se spomenuti i posjet cara Franje Josipa sa svojom dvorskome svitom početkom prošlog stoljeća.

Na kraju ovoga kratkog povijesnog izlaganja treba reći da današnje uređenje i nije prvo uređenje Strašne peći, već samo gen koji je naslijedio Vladimir Šarunić iz Savra u želji da nastavi život Strašne peći, ponovo je približi javnosti i nastavi davno započet posao, uz sve pozitivne aktivnosti njene zaštite i za daleka buduća vremena. Po njegovim riječima, špilju su topografski snimili, uz akademika Maleza, i speleolozi SD »Liburnije« iz Zadra 2000. godine

Dinaridi - Društvo za istraživanja i snimanja krških fenomena (DDISKF) susrelo se sa Strašnom peći po prvi puta u kolovozu 2003. godine kada je do špilje došlo njenih devet speleologa na poziv ravnatelja Javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Zadarske županije Mirka Đinđića. Tada nisu krili zadovoljstvo što su upoznali takav osebujan speleološki objekt o kojem s punim poštovanjem pišu Hirc, J. Poljak i akademik Malez. Tada su se dogovorili o temeljitim istraživanjima, a u svrhu njene turističke valorizacije. Od 9. do 11. ožujka 2006.

izrađivala je ekipa DDISKF-a novi topografski nacrt špilje i prikupljala osnovne podatke potrebe za *ponovno* uređenje Strašne peći.

Strašna peć je ponovno uređena na prijedlog Vladimira Šarunića iz Savra, vlasnika tvrtke »Samotvorac«. Na njegov poziv ekipa speleologa iz DDISKF-a u sastavu: Alan Kovačević, Damir Pavelić, Mirko Stegić i voditelj istraživanja dipl. ing. Tihomir Kovačević, od 1. do 11. ožujka 2006. nanovo je detaljno istražila i topografski snimila Strašnu peć. Topografski snimak, koji je izradio Alan Kovačević, poslužio je kao podloga za idejni prijedlog uređenja staza unutar špilje i rasvjete.

Špilja se nalazi na središnjem dijelu Dugog otoka, na jugozapadnom obronku otočnog grebena, oko 500 metara jugozapadno od vrha Orljaka (301 m) i oko 200 metara od mora iz-

nad uvale Kamiškarte. Na topografskoj karti 1:25 000 Veli Iž označen je ulaz u špilju topografskim znakom za špilju. Koordinate ulaza su $X=4873,370$; $Y=5503,470$ i $Z=90$. Do špilje se dolazi od Zadra brodom na Dugi otok, ili Savra ili Salija. Na otprilike četvrtini puta asfaltne ceste od Savra prema Saliju (kod Rimskih kamenoloma) skrene se na novo probijeni protupožarni put, koji ide u smjeru jugozapada, a zatim prema jugu. Nakon otprilike tri kilometra dolazi se na kraj toga puta, koji je proširen i prilagođen za parkiralište. Od parkirališta prema jugoistoku, nakon stotinjak metara, nalazi se ulaz u špilju.

Drugi je način dolaska da se krene kozjom stazom (markiranim planinarskim putem s oznakom za špilju), također od »Rimskih kamenoloma«, prema jugozapadu i između vrhova Hrnjetine i Šišlevice spusti se na drugu stranu

Pogled s dna prve dvorane - prije i poslije uređenja

otoka te krene prema uvali Kamiškarti. Tim se putem također dolazi nad sam ulaz u Strašnu peć. Treći je način doploviti brodicom do uvale Kamiškarte i krenuti stazom koja je danas uređena radom gospodina Vladimira Šarunića. Ta se staza uspinje dvjestotinjak metara po vododerini i vodi do ulaza u špilju. Ulaz Strašne peći visok je oko pet i širok desetak metara.

Špilja ima izuzetnu geomorfološku vrijednost, a po veličini spada u srednje špilje. Sastoji se od dvije velike dvorane, veličine 25 × 20 m i 30 × 15 m, s blago nagnutim podom. Posebnu zanimljivost špilje čine arheološki nalazi koji potvrđuju boravak čovjeka u njoj u davnjoj prošlosti. Nadalje, špilja je značajne estetske vrijednosti zbog dobre osigianosti; tu se priroda potvrdila kao velik stvaratelj i neponovljiv umjetnik. Na kraju, važan je razlog za uređenje špilje njen smještaj u središtu turističkog područja, u koje dolaze ciljane skupine posjetitelja. Njima će špilja biti dopunska turistička ponuda pa će posjeta sigurno biti dobra.

Kad od se krene u projekt gospodarenja i turističke valorizacije nekoga speleološkog objekta, osnovno polazište mora biti njegova zaštita, zatim uređenje u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode, te korištenje i održavanje na način da se ne poremeti niti jedan ekološki parametar u samom objektu i bližoj okolici. U svakom slučaju treba poštivati poznato geslo svakog ljubitelja podzemne prirode: »Ulaskom u špilju ne dirajte ništa, ne slomite ništa, ne remete njen mir, a izlaskom odnesite samo duboke dojmove, eventualno fotografije, a iza vas neka ostane samo trag stopala na špiljskoj stazi«.

Na temelju takvih postavki sada su na ulazu u Strašnu peć postavljena vrata od inoxa (nehrđajućeg čelika), kako bi se fizički zaštitila unutrašnjost, a nepozvanim gostima dalo do znanja da u nju ne mogu više nekontrolirano ulaziti. Time je špilja zaštićena od daljnjeg pustošenja, mogućega lomljenja speleoloških ukrasa, nekontroliranog sakupljanja špiljske faune i uništavanja paleontološkog i arheološkog materijala. Rešetke na vratima su postavljene vodoravno, kako bi šišmiši, koji borave u špilji, mogli neometano izlaziti i ulaziti. Ovakav tip vrata primijenjen je prvi puta u Hrvatskoj u špilji Veternici na Medvednici po preporuci

Jedna od mnogih skupina stalagnata na dnu ulazne dvorane
foto: Tihomir Kovačević

Podnevno sunce u špilji
foto: Tihomir Kovačević

Nova rešetkasta vrata na ulazu

foto: Tihomir Kovačević

i ideji eminentnog stručnjaka dipl. ing. Nikole Tvrtkovića. Jedina je razlika u izvedbi što su u gornjem dijelu vrata umjesto šiljaka stavljene kuglice.

Odstranjeni su svi natpisi kojih je bilo u ulaznom dijelu špilje.

Prilikom gradnje staza, stajanki i stuba postavljen je na podlogu (matični supstrat) kao zaštita geotekstil, zato da bi podloga bila potpuno zaštićena i neporemećena te da bi se nasuta staza lako mogla ukloniti ako jednoga dana budu osigurana materijalna sredstva za dalja arheološka i paleontološka iskapanja ili se tijekom vremena na neki drugi način dogodi značajno paleontološko ili arheološko otkriće.

Za građevni materijal upotrijebljen je isključivo prirodni kamen iz neposredne blizine, u kombinaciji s inox ogradom. Prvenstveno je ugrađeno slobodno kamenje sa staze koja prolazi kroz špilju, a zatim kamenje iz

neposredne blizine špilje odvaljeno pri izgradnji protupožarnog puta u neposrednoj blizini špiljskog ulaza. Staza je nasuta s tucanikom na podlozi od geotekstila. Tucanik će se s vremenom zbog vlage pretvoriti u kompaktnu masu, ali u svakom trenutku lako odstranjivu.

Zaštitna inox ograda postavljena je čvrsto na stubama i uz stazu, kao i na završnom dijelu iznad jamskog dijela u drugoj dvorani.

Kao sredstvo rasvjete koriste se Eko - baklje. Te su se baklje pokazale kao dobre za rasvjetu u Gornjoj Baračevoj špilji nedaleko od Plitvičkih jezera. Eko - baklja je zamisao autora ovog teksta i sastoji se od akumulatora povezanog kablom na bambusovom štapu, na čijem se vrhu nalazi halogena lampa. Tehnički ju je izradio Damir Pavelić, a stručni je konzultant bio dipl. ing. elektrotehnike Vladimir Brečak. Prednost je ovakvog načina rasvjete lakoća nošenja cijelog uređaja i nezaboravan dojam, jer posjetitelju

daje osjećaj istinskog istraživača u podzemlju i jer je posjetitelju lako objasniti način njene upotrebe. Jedno punjenje akumulatora može svijetliti dva do tri sata. Sada se akumulatori pune u Savru, a predviđeno je da se pokraj ulaza u špilju sagradi mali objekt s dizelskim agregatom za punjenje akumulatora.

Autor ovoga teksta predlaže u budućnosti kao drugi način rasvjete Strašne peći fenjere kakvi su bili u upotrebi i kod prvoga njenoga uređenja. U tom bi slučaju trebalo pronaći original, njegovu sliku ili crtež, te izraditi repliku. Zbog zagađivanja špilje izgaranjem petroleja, fenjere bi trebalo preraditi na električnu rasvjetu s halogenim lampama ili led - diodama, također na akumulatore. Radi autentičnosti postavila bi se dva fenjera u originalnim replikama na ulaznom djelu, da bi se vidjelo čime se nekada razgledavalo špilju i podsjetilo na djelić nje-ne prošlosti.

U narednom razdoblju je u planu postaviti ispred špilje nekoliko klupa za odmor, svakako od prirodnog materijala, kamena i drveta. Klupe bi služile posjetiteljima dok čekaju izlazak skupine koja se već nalazi u špilji. Na parkiralištu, koje je stotinjak metara od ulaza, namjerava se sagraditi tradicionalnu dalmatinsku kame-nu kućicu u kojoj bi se, osim prodaje ulaznica i propagandnog materijala, posjetiteljima nudilo u ljetnim mjesecima osvježavajuće napitke.

Špilja je spremna u 2007. primiti prve posjetitelje.

Obavijesti se mogu dobiti na brojevima mobitela: 091 11 66 578 i 098 17 57 923 - Vladimir Šarunić.

Literatura

- Božić, V.**, (1977): Povijest speleologije u Hrvatskoj. Priručnik zagrebačke speleološke škole »77, str. 14 - 25, Zagreb;
- Božić, V.**, (1982): Još o prvoj speleološkoj organizaciji. Naše planine, br. 11 - 12, str. 271 - 273, Zagreb;
- Božić, V.**, (1983): Prvi opis speleološke opreme i tehnike istraživanja u Hrvatskoj. Speleolog, vol. XXX - XXXI, str. 39 - 41, Zagreb;
- Božić, V.**, (1991): O počecima organiziranog speleološkog rada u Hrvatskoj. Speleologija Croatica, vol. 2, str. 45 - 49, Zagreb;
- D. L. J.**, (1901): Strašna peć kod Savra na Dugom otoku. Smotra dalmatinska, XIV, br. 101, Zadar

Turisti u špilji

foto: Tihomir Kovačević

- Gabrić, G.**, (1980): Mala kronika speleologije u Dalmaciji. Naše planine, br. 3 - 4, str. 81 - 85, Zagreb
- Jelić, L.**, (1904): Eine interessante Grotte der dalmatischen Inselwelt. Illustrierte Oesterreichische Riviera - Zeitung, No. 10 - 11; str. 79 - 81, Trieste
- Kovačević, T.**, (2003.): Turisti će opet u Strašnu peć. Arena, br. 2230, str. 59 - 60;
- Maštrović, V.**, (1952): Organizacija i rad planinarskog i turističkog društva »Liburnija« u Zadru 1899 - 1918. Zadarska rivijera, br. 3, str. 50;
- Maštrović, V.**, (1960): Prvi turistički savezi u Dalmaciji, 1899 i 1909. g. str. 17; Zadar
- Malez, M.**, (1953): Strašna peć na Dugom otoku. Naše planine, br. 10 - 12, str. 309 - 315, Zagreb;
- Poljak, J.**, (1930): Geomorfologija otoka Dugog - Prirodoslovna istraživanja sjeverno - dalmatinskog otočja. Prirodoslovna istraživanja JAZU, svezak 16, str. 18 - 20, Zagreb;
- Ostali izvori:**
- Anonimus, (1898):** D'una grotta sconosciuta sull' isola Lunga, »Il Dalmata«

Kamene stube u Strašnoj peći

foto: Tihomir Kovačević

Strašna Peć Cave At Dugi Otok

Strašna peć cave at Dugi otok has undergone its second tourist adaptation. Due to the efforts of mr. Vladimir Šarunić from Savar, and his great dedication to the project, all necessary adjustments have been made and Strašna peć is once again ready to receive visitors. Some of the exploratory work was done by members of the DDISKE, while the author provided a creative solution for the lighting and general arrangement. The cave has been adapted with regard to its natural environment – eco-torches provide the light, and the combination of used materials, stone and inox, provides for the great effect while not disturbing the surrounding nature. Many explorers visited and explored Strašna peć in the past, particularly dr. Josip Poljak and dr. Mirko Malez.